

Âşık Tarzı Şiir Geleneği Ve Günümüzde Bu Geleneğin Sürdürülebilirliği Üzerine Düşünceler

Halil Altay GÖDE

Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Süleyman Demirel Üniversitesi

Isparta / TÜRKİYE

Halk edebiyatının manzum türleri içerisinde yer alan ve yazarı belli olmayan şiirler anonim halk şiiri, yazarı belli olanlar ise âşık şiiri içerisinde değerlendirilmektedir. İslamiyet öncesi dönemlerde ozan, baksı, kamlarla başlayan bu gelenek ürünleri, yazıya geçirilmediğinden yok olup gitmiştir. Sözlü geleneğe dayanan halk şiiri ürünleri elimizde bulunmamasına rağmen çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında geleneğin çok eskilerden günümüze taşındığını da göstermektedir. Geçmişte kaybolmuş bu geleneğin ürünlerinin belli bir dönem sözlü olarak devam ettiğini, bu ürünlerin özellikle 13. yüzyıldan itibaren zaman zaman yazıya geçirilerek günümüze kadar geldiğini biliyoruz. 19-20 yüzyıllarda takip edilebilir âşık tarzı şiir geleneğinin, zaman zaman usta-çırak ilişkileri içinde geleneksel olarak devam edebildiğini, fakat günümüzde geleneğin sürdürülebilirliği hususunda bazı sıkıntılar olduğu görüşünden hareketle bu bildirimizde çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

Âşık tarzı üzerine Fuat Köprülü'nün önemli çalışmaları vardır. Köprülü, âşık edebiyatının büyük kitlelere hitap eden bir edebiyat olduğunu vurguladığı bir yazısında, âşık edebiyatını, Türk memleketlerinin her tarafına, büyük şehirlerden ıssız köylere kadar her yere ve halkın muhtelif tabakaları arasına sokulan, ihtişamlı zengin konaklarında olduğu gibi, fakir kahvehanelerde de rağbet gören âşıklar ve onların edebiyatı eski Türk bedî hayatının –belki en dikkate değer olmasına rağmen- en meçhul ve tetkiki hemen hemen güç bir şubesi olarak değerlendirerek, âşık edebiyatını anlayabilmek için tarihî menşesine inmek gerektiğini vurgulamaktadır. (1)

Reşit Rahmeti Arat ise Eski Türk Şiiri adlı eserinde âşık şiirinin temelini oluşturan şiir sanatı ile ilgili mefhumları, koşug, kojan, koşma, taksut, takmak, ır, yır, küg, şlog, padak, kavi, baş, başık gibi terimlerle ortaya koymakta ve en eski şiir geleneğinin ortaya çıkardığı, Aprınçur Tigin, Kül Tarkan, Sıngu Seli Tutung, Ki-ki, Pratyaya-şiri, Asıg Tutung, Çısuva Tutung, Kalım Keyşi, Çuçu, Yusuf Has Hacib gibi şairleri gün yüzüne çıkarmıştır. (2)

Eski devirlere ait Türk şairlerine verilen adlarla ilgili olarak ise Köprülü şu bilgileri vermektedir. “Tonguzlar’ın Şaman, Moğol ve Boryatlar’ın bo veya Bugue, Yakutlar’ın Oyun, Altay Türkleri’nin Kam, Samoitler’in Tadibe, Finovalar’ın Tietoejoe yani bakıcı, Kırgızlar’ın Baksı-Bakşı, Oğuzları Ozan dedikleri şahir şairlerdir. (3)

Dönemine ve coğrafyasına göre değişik adlarla anılan ve Türk halk şiirinin örneklerini ortaya koyan sanatkârlara günümüzde taşıdıkları özelliklere göre âşık veya saz şairi demenin doğru bir görüş olduğunu savunan Saim Sakaoğlu, günümüzde ısrarla yerleştirilmeye çalışılan halk ozanı söyleyişine de karşıdır. (4) Ozan kavramının 16. yüzyıla kadar kullanıldığını ve her nedense bu yüzyıldan sonra kelimenin anlamında bir kayma olduğunu ve 17. yüzyıldan itibaren âşık adının yaygınlaştığını vurgulamaktadır. (5)

Köprülü, Âşık edebiyatı hakkında eski tarih ve tezkirelerde hiçbir bilgiye rastlanamamasının sebebi olarak eski fikir adamlarının Arap ve Fars etkilerinde kaldıklarından halkın zevkini, rağbetini, temayüllerini göz ardı ettiklerini, halka ait olan şeyleri fena ve aşağı gördüklerini, küçümseyen bir gözle baktıklarını görmektedir. Bu bakış açısından dolayı, münevver sınıf ile âşıklar arasında halkın ruhunu birbirinden ayıran eserler ortaya konulurken, Anadolu’da yetişen halk şairleri de şairden sayılmamaktadırlar. Fakat, halkın anlayıp, hissettiği eserlere karşı gösterdiği rağbet de oldukça yoğunlaşmış, özellikle IV. Murat döneminde Anadolu’da, anlaşılması güç bir lisanla yazan mağrur ve hod-perest sanatkârlar, saz şairlerini ne kadar tahkir ve tezyif ederlerse etsin, saz şiirinin yükselişi engellenememekte ve şair deyince akla âşıklar gelmektedir. (6)

Sözlü gelenek, cönk adı verilen defterler, âşıkların hafızaları, bazı tarihi kayıtlar ve divanlarla az-çok bilgi edinebildiğimiz saz şiirinin ilk devirleri hakkında tam bir bilgimiz yoktur. Bunun sebebi ise Divan edebiyatı mensuplarının bu şiiri yaratan şairlere düşmanlık beslemesi ve tezkirelerinde onların biyografilerine ve eserlerine yer vermemeleridir. (7) Âşık tarzı mahsullerinden şimdiye kadar tesadüf edilen eserler en çok XVII. - XVIII. yüzyıllara ait olanlardır. Daha öncesine ait elimizde çok fazla bir belge yoktur. Âşıkların hece vezniyle yazdıkları millî eserler muntazam divanlar halinde değil, muhtelif mecmualarda, cönklerde, perişan ve ekseriyası imlası bozuk bir halde yazılı bulunur. (8)

Âşık edebiyatını devirler halinde inceleyecek olursak Boratav’ın tasnif etmiş olduğu dört devir karşımıza çıkmaktadır. Birinci devir, XIII-XV. asır sonlarına kadar olan zamanı içine alır ve bu devirde XV.

asırda yaşamış bir şair olduğu tahmin edilen Ozan'dan kalmış bir parça vardır. Dede Korkut Hikâyeleri'nin manzum parçalarını da yazarı belli olmamasına rağmen bu devir içerisinde değerlendirmektedir. İkinci devir ise XVI.-XVII. asırları içine alır. Bu devirde şehirlerde ve kasabalarda yerleşmeye başlayan Bektaşî geleneğinin etkisiyle altın devrini yaşar. Bu altın devrenin halk şairleri de, diğer devirlerden kendilerini ayıran özelliklerle görünürler. Boratav'ın üçüncü devir olarak değerlendirmiş olduğu XVIII. asır sonlarından günümüze kadar bahsettiği devri gerileme devri olarak görür. Bu devir içinde halk şairlerini son bir himaye gayreti olarak görülen bir dönem görülmektedir. İstanbul'da padişahın himayesi altında bir halk şairleri teşkilatı meydana getirilir. Fakat bu dönem de, bir yere bağlı kalan, geniş dolaşma sahalarını yitiren halk şairlerinin eserlerindeki gerilemeyi durdurmasına engel olamamıştır. (9)

Boratav'a göre Halk şairleri, şiirlerini yazı yoluyla değil, sözlü gelenek yoluyla yayarak en eski çağların şiir geleneğini devam ettiren sanatkarlardır. Eski ozanların kopuzlarına karşılık âşıkların sazları vardır ve bununla çalıp söylerler. Bu durumda halk şairi birkaç vazifeyi birden görür.

1. Kendi eserlerinin şairi ve aktarıcısıdır
2. Bazı hallerde hem kendi eserlerinin hem de başka eserlerin bestekâridir.
3. Başka halk şairlerinin eserlerini yerden yere ve devirden devire götüren, yayan sanatkarıdır.

Boratav, halk şairlerini yetiştikleri muhitlere göre de ayırmaktadır. Bu tasnife göre ise:

1. Tasavvuf mevzularını işleyen, tarikat ve zümre fikirlerini temsil eden şairler
2. Kasaba ve şehir muhitlerinde yetişmiş şairler
3. Köy şairleri
4. Göçebe şairler (10)

Köprülü ise âşıkları yetiştikleri muhitlere göre sınıflandırmış ve şehir muhitinde yetişen âşıklar ile köy ve aşiret çevrelerindeki âşıklar olmak üzere iki kısımda değerlendirmiştir. (12) Âşıkların kendi haklarındaki telakkiye göre ise şairler ikiye ayrılmaktadır.

1. Kalem şairleri; yani, yüksek sınıfa mahsus şiirler yazan klasik şairler

2. Meydan şairleri; yani halk toplantılarında irticalen de şiirler tertip eden ve onları sazları ile çalıp söyleyen saz şairleri.

Bu telakkiye göre meydan şairleri olarak adlandırılan saz şairleri kendilerini türlü bakımlardan klasik şairlerden üstün sayarlar. Çünkü irticali söylemenin vezin ve kafiye uyumuyla gerçekten zor olduğu malumdur. (13)

Geçmiş dönemle ilgili âşık ve âşıklık geleneğinin yayıldığı sahaları da değerlendiren Köprülü, “Şehir ve kasabalarda, muhtelif içtimai tabakalara mahsus ayrı ayrı kahvehaneler, bozahaneler, meyhaneler gibi umumi yerler vardı. Bazı büyük kahvehanelerde çalgı ve köçek takımları da bulunurdu. İşte, bu kahvehanelerden bazıları, bilhassa âşıkların toplantı yerleri idi. Onlar belli mevsimlerde buralarda toplanırlar, sazlarla şiirler terennüm ederlerdi. Büyüklerin ve zenginlerin konaklarında, saraylarında da çöğürçülere tesadüf edilirdi. Hükümetin kontrolü altında muntazam bir teşkilata malik olan bu âşıklar panayırılar gibi geçici toplantı yerlerinde kurulan kahvehanelerde bulunurlar, memleketi dolaşırlar, tekkelerde bilhassa Bektaşî tekkelerinde, büyüklerin zenginlerin konaklarına misafir olurlardı” (14) şeklinde açıkladığı XVI- XVIII. asır âşıklık geleneğinin bir dönem devletin kontrolü altında, geniş sahalara yayıldığına bir göstergesidir. Zaten bahsedilen dönemde yetişen âşıklar ve şiirlerinin değeri bütün araştırmacılar tarafından kabul görmektedir.

Âşıklık geleneği yukarıda bahsettiğimiz tarihi geçmişle birlikte günümüze kadar sözlü gelenek yoluyla ulaşmayı başarmıştır. Bu geleneği Köprülü şu şekilde açıklamaktadır. “Esnaf teşekküllerinde olduğu gibi âşıklar teşkilatında da çıraklıktan başlayarak âşık oluncaya kadar geçirilmesi gereken birçok dereceler vardı. Bilhassa büyük şöhretli âşıkların etrafında saz şairliğine meraklı, istidatlı birçok genç çırak olarak toplanırlar, üstattan mahlas, yani şiirlerinde kullanacakları bir ad alırlar, âşık olmak için zarurî olan edebî ve meslekî terbiyeyi gördükten sonra fasıllara girmeye başlarlar, memleket içinde uzun seyahatlere çıkarlar, nihayet âşık olurlardı” (15)

“Âşıklar, sazlı, sazsız, doğaçlama yoluyla, kalemle veya birkaç özelliği birden taşıyan, geleneğe bağlı olarak şiir söyleyenlere “âşık” bu söyleme biçimine “âşıklık-âşıklama”, âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de “âşıklık geleneği” adını veriyorlar.” (16)

Ayrıca gelenek içerisinde âşıkta istenen bazı özellikler vardır ki, bu özellikler, bir âşığın önce, kendi geleneği içinde kabul görmesi için gereklidir. Bir âşık; irticalen şiir söyleyebilmeli, saz çalabilmeli, atışma yapabilmeli ve bade içtiğini iddia ediyor olmalıdır (17)

Bu dört madde içerisinde sayılan bade içme genellikle rüyada gerçekleşir. Bu konuyla ilgili olarak Umay Günay, hazırlamış olduğu eserde, rüya motifinin planını özetle şöyle vermektedir. “Maddî ve manevî büyük bir sıkıntının ardından kahramanın Tanrı'ya yalvarmasıyla, kutsal mekânlarda görülen rüyada, Hızır, pir, kırklar, derviş yaşlı bir kadın veya adam kahramana bir veya üç bardak bade (dolu) sunar ve çok güzel bir kızı tanıtarak onun memleketini söyledikten sonra, âşiğe şiirlerinde kullanacağı mahlası verir, zorda kaldığında ise yardımına geleceğini belirtir. Badeyi içen kahraman, vücudunu saran ateş üzerine düşer bayılır. Herkes âşığın delirdiğini zannederken yaşlı bir kadının sazın teline dokunmasıyla kahraman gözlerini açar, sazı eline alır, kendisine verilen mahlasla şiirler söylemeye başlar. Böylece hem badeli hem de hak âşığı olur.” (18)

Sözlü kültür ortamında, âşık aranılan, davet edilen, sanatını icra ettiği mekâna gidip dinlenen kişidir. Bu kişi hak vergisi olarak saz çalıp irticalen söz söyleme yeteneğini bir gecede kazandığı iddiasındadır. İcra töresi gereği karşısına çıkan âşıklarla atışarak üstünlüğünü ispatlamak zorundadır. Töreye göre sazını kazanana teslim edecek ve onu usta olarak tanıyacaktır. (19)

1966 yılından beri Konya'da Âşıklar Bayramı'nın düzenlenmesine ve âşıklık geleneğinin belki de günümüze taşınmasına vesile olan Feyzi Halıcı, âşığın tanımını şu şekilde yapmaktadır. “ Bir uyku veya düş anında, pîr elinden dolu yani aşk badesi içen, madde dünyasından sıyrılıp mânâ âlemine ve gönül zenginliğine kavuşan bir kimsenin dili çözüdür, dursuz, duraksız, kendiliğinden şiir söylemeye, saz çalmaya başlar. (20)

Usta-Çıracak ilişkisi içerisinde yetişen âşıklar günümüze kadar değişik kollar halinde gelmişlerdir. XX. yüzyılın başlarında özellikle Kars, Erzurum, Ağrı illerinde yoğunluk gösteren âşıklık geleneği ve âşıklar, günümüzde gelişen teknoloji, ekonomik durum gibi sebeplerle ortaya çıkan doğudan batıya göçten dolayı geleneksel yapılarını yavaş yavaş kaybetmeye başlamışlardır. Bugün Anadolu'nun çok değişik ortamlarında, özellikle sanayi bölgelerinde karşımıza çıkan âşıklar yaşadıkları yerlerde âşıklıklarını sürdürmek gayretindedirler.

Geçmişten günümüze âşıklık geleneği hakkında bilgiler veren Özkul Çobanoğlu, âşıklığın icra alanlarını şu başlıklar altında değerlendirmiştir. “Kahvehanelerde, âşık fasıllarında, düğünlerde derneklerde, köy odalarında ve köy ortamında, pazar ve panayırarda, yeniçeri ortaları, kale, garnizon gibi askeri karargahlar ve zafer alaylarında; ağa, paşa konaklarında ve saraylarda; ulaşım araçlarında; herhangi bir sebeple toplanmış kalabalıklarda; yazılı kültür ortamında” (21)

Günümüzde, âşıklar Anadolu'da yapılan bir takım toplantılarla daha çok bir araya gelmektedirler. İlki 1931'de Sivas'ta toplanan ve daha sonraki yıllarda 1938'de Bayburt'ta ve yine 1964'te Sivas'ta âşıklar bayramı günümüzde 1966 yılından beri Konya'da yapılmaktadır. Bir ara Erzurum'da birkaç yıl yapılan bu bayram sadece yetkililerin olaya yanlış bakmaları sonucunda durdurulmuştur. Ayrıca bazı âşıkları anmak için yapılan toplantılar da âşıkların bir araya gelmesi için güzel bir vesiledir. Şenlik (Çıldır), Emrah (Erciş), Sümmani (Narman), Veysel (Sivas), Seyrani (Develi) Ferahi (Ceyhan) v.s. (22)

Âşıkların, bu geleneğin içinde yer almaları konusu çeşitli sebeplerle ortaya konulabilir. Bu sebeplerin ortaya konması icra yerleriyle birlikte düşünüldüğünde günümüz âşıklığının zor durumu daha açık bir şekilde görülecektir.

İnsanları âşıklığa iten sebepleri Doğan Kaya bir bildirisinde şu şekilde sıralamaktadır.

“1. İrsiyet ve şairlik istidadı; 2. Çevre; 3. Çıracıklık; 4. Ustamalı şiir söyleme ve çevredeki âşıklardan etkilenme; 5. Türkül hikâye dinleyerek veya okuyarak yetişme; 6. Sazlı sözlü ortamda yetişme; 7. Rüya sonrası âşık olma; 8. Manevî etki; 9. Dert; 10. Sevda; 11. Ruhi depresyon; 12. Millî duyguların galebe çalmasıyla âşık olma; 13. Diğer sebepler” (23)

Kaya, aynı bildirisinde, yukarıda sayılan insanları âşıklığa iten sebeplerin birçoğunun günümüz teknoloji çağında sağlanamamasından hareketle çözüm önerilerini ve yapılması gerekenleri, âşıklar, kurum ve kuruluşlar ve devletin yapması gerekenler şeklinde tasnif etmekte ve maddeler halinde sıralamaktadır.

Yaşayan âşıkların; ustamalı hikâyeleri öğrenerek anlatmaya devam etmeleri gerektiği; usta âşıkların kabileyeti olan gençlere ustalık yapmaları ve geleneğin getirdiği usta-çıracak ilişkilerini yaşatmaları; sazı mutlaka çalabilmeleri; geleneğin yaşatıldığı illerde kurumsallaşmaları; geleneğe göre yetişmeyen âşıklara fazla değer vermemeleri; kendilerine ait olmayan şiirlere sahip çıkmamaları; sahanın ilim adamlarıyla ilişki içinde olmaları; orijinal olmaya çalışmaları; ideal insan tipine uygun olmaları gibi özellikleriyle geleneği sürdürmeleri gerekliliği önerilmektedir. Aynı şekilde kurum ve kuruluşların da yapması gerekenler şu şekilde sıralanmaktadır. Özellikle mahalli gazete, radyo, televizyon gibi yayın organlarının âşıklara önem vermeleri ve yayınları arasında onlara yer vermeleri ve bölgedeki derneklerin zaman zaman âşıkları bir araya getirmeleri gerekmektedir. Devletin de vazifelerini sıralayan Kaya, özellikle Kültür Bakanlığının üzerine düşen vazifeyi vurgulamakta, telif haklarıyla ilgili olarak devletin daha duyarlı davranması ve âşıkların mağduriyetinin giderilmesi gerektiğini; âşıklara devlet kurumlarında gerekli indirimlerin sağlanması; âşıklarla ilgili kitapların basılması; devlet kanalıyla âşıkların yurt dışına gönderilmesi; okul kitaplarında âşık edebiyatına daha fazla yer verilmesi; valilik ve kaymakamlıkların âşıklara daha fazla önem göstermesi gibi öneriler sunmaktadır. (24)

“IV. Âşıklar Şenliğinin Ardından” adlı makalesinde âşıklık geleneğinin tarihçesi hakkında kısa bilgiler veren Ali Berat Alptekin, bayrama katılan âşıkları tanıttıktan sonra, 8 Mayıs 1982 tarihinde Erzurum'da yapılan bu toplantıda âşıklardan dinlediği, onların meselelerini şu şekilde sıralamıştır.

1. Âşıkların derneklerinin lokallerinin bulunmadığı
2. Basının kendilerinin dertlerine eğilmediği
3. Maddî sıkıntı içerisinde oldukları
4. TRT'nin diğer sanatçılara para ödemediği halde kendilerine bir şey vermediği
5. Yanlarında yetişen çıracıkların kendilerinin yanında durmamaları ve ustalarına ait olan şiirlere sahip çıkmaları
6. Madalyaların adaletli bir şekilde dağıtılmadığı
7. Âşıkların eserlerinin yayınlanmadığı(25)

Yukarıda sıralanan problemler günümüzden 27 yıl öncesine aittir. Bu problemler de gösteriyor ki, ta o günlerden Anadolu'da âşıklık geleneğine olan ilgisizlik günümüze kadar yaşanan göçler ve hayat şartları sebebiyle mutlaka daha da artmıştır. Yazıda o zaman için belirtilen usta-çırak âşıkların sayısının 100 kişiyi bulmayacağı sözü de düşündürücüdür. Geleneği sürdürme çabasında olan yeni âşıklara maddi ve manevî desteğin o gün istendiği gibi bugün de verilmesi zarureti vardır.

Benzer yazılar ve âşık toplantısıyla ilgili çeşitli araştırmacıların yazılarına Feyzi Halıcı hazırlamış olduğu çalışmada yer vermiştir. (26)

Âşıklık geleneğinin günümüz teknolojisine uyması, yani kitle iletişim araçlarından etkilenmesiyle birlikte uğramış olduğu değişimle ilgili Erman Artun şunları ifade etmektedir: “Günümüzde âşık şiiri kitle iletişim araçlarıyla yayılmağa başlamıştır. Bu bir noktada teknolojinin sözlü geleneğin işlevini üstlenmesidir. Teknoloji, geleneği yayan gezginci âşığın yerini alarak geleneğin dar çevrelerde sıkışıp kalmasını önleyerek yayılmasını sağlamıştır. Âşık şiiri yeni ortamlara, yeni şartlara uyum göstermeğe, gelenek dışı öğelerle beslenmeğe başlamıştır. Son yıllardaki köyden kente göç olgusu âşıkların doğal ortamını da etkilemiştir. Şehir kültürüyle beslenmeğe başlayan âşık şiiri de kaçınılmaz olarak değişime uğramıştır. Yeni bir olgu olarak ortaya çıkan şehirli âşık tipi, kentleşme sürecini yaşayan kesimler arasında şiir söylemeğe başlamıştır, artık o ne köylü ne de kentleşme sürecini tamamlamadığı için şehirlidir. Âşıkların şehirdeki bu yaşama biçimleri sanatlarını da etkilemiştir. Artık onların seslendikleri kitle eski çevreleri değildir. Yeni insan tipinin sanatçısı da farklı olacaktır. Günümüzde âşıkların çıraklık, yetişme dönemleri değişikliğe uğramıştır. Âşıklar artık âşık toplantıları yerine kaydedilmiş icralar aracılığıyla tanınıyorlar. Hatta mahlas almalarında ticari kaygıyla kasetçilerin önerileri öne çıkıyor. Bu gün katılımlı katılmayalım âşıklık geleneği yeni bir değişim ve dönüşüm içine girmiştir. Âşıklık geleneğinde çağın getirdiği yeni bir görenek başlamıştır.” demektedir ve günümüzde yetişen âşıkların geleneğin içinde yer almamalarından şikayet ederek, yeni âşıkların âşıklık geleneğiyle ilgili pek çok temel bilgilerinin eksik olduğunu, kafiye, ayak, redif, nazım şekilleri, nazım türleri, âşıklık kuralları, âşık toplantıları ve fasıllarının düzeni vd. konulardaki bilgisizliklerinden hareketle bu doğrultuda hazırlanacak bir kaynak kitabın yeni yetişen âşıkların, geleneği öğrenmesinde yararlı olacağı düşüncesini taşıdığını ifade etmektedir.” (27)

Aynı şekilde elektronik kültür ortamının geleneği etkilemesiyle ilgili olarak Özkul Çobanoğlu sunmuş olduğu bir bildirisinde, günümüzdeki âşıklık geleneği ürünlerinin artık sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında üretilmekte olduğunu ve bu araçlarla kitlelerle buluştuğunu ifade ettikten sonra, geleneğin de değişime uğradığını, geleneğin gerektirdiği usta-çırak ilişkisinin yerini büyük şehirlerde saz ve bağlama kurslarının aldığı, bu imkanı bulamayanların ise kaset dinleyerek, âşıkları ve onların usta malı şiirlerini taklit ederek örtülü bir çıraklık dönemi yaşadıklarını belirtir. (28)

Erman Artun, günümüz âşıklık geleneğiyle ilgili tespitlerini bir bildirisinde şöyle belirlemektedir: Âşıklık geleneğini besleyen sözlü geleneğin zayıfladığı; usta-çırak ilişkisinin çözülme noktasına geldiği; usta âşıkların yeni âşıklar üzerindeki denetiminin azalmasıyla, yeni âşıkların geleneği tam olarak öğrenemediğinden uygulayamadığı, geleneği bilen dinleyici kitlesi de çok azaldığı için yeni âşıkların denetlenemediği, dar çevrelerde yetişen âşıkların şiirlerinin sözlü gelenekle taşındığı ve günümüzde sözlü geleneğin yok olmasıyla bunun da sağlanamadığı gibi sebeplerle âşıklık geleneğinin geleceğiyle ilgili büyük problemlerin varlığı söz konusudur. Geçmişte usta âşıkların kahvelerinde, konaklarda onların denetiminde yapılan âşık toplantılarının günümüzdeki durumuyla ilgili olarak da Erman Artun'un, toplantıların düzensiz ve gelişmiş güzel yapıldığı, icra ve töreye uymak yerine seyircinin isteğine göre hareket edildiği, sazın doğal sesinin yerine elektro saz kullanımının ezgiyi bozduğu, usta malı söylenmediği gibi tespitleri vardır. (29)

Âşık edebiyatı sahasında söz söylemiş ilim adamlarının da görüşleriyle ortaya koymaya çalıştığımız problem büyüktür. Günümüz âşık edebiyatının geleceğe taşınmasıyla alakalı herkese bazı görevler düşmektedir. Problemin ne olduğu, değişik bilgi şölenlerinde yapılan tartışmalarda ortaya konulmuştur. Herkesin gözüyle görmüş olduğu âşık toplantılarına ilginin azlığı, bu toplantılara katılan âşıkların birçoğunun da geleneğin habersiz yetişmiş olmaları veya yukarıda belirttiğimiz gibi âşıklığın gerektirdiği özellikleri taşımamaları gelecekle alakalı soru işaretleri bırakmaktadır. Acaba bu gelenek bir yerde kendiliğinden sona mı erecektir? Anadolu âşıklık geleneğinin çıkış noktası sayabileceğimiz Kars, Erzurum, Ağrı, Adana gibi illerimizde usta-çırak ilişkisi içerisinde geleneği yürüten kaç âşık kaldı? Hayat şartları bu âşıkları Anadolu'nun hangi köşesine serpiştirdi? Bu âşıklar yaşadıkları yerlerde neler yapmaktadırlar? Kendilerini dinleyecek dinleyici topluluğu bulabilmekteler mi? Onlara yaşadıkları bölgelerde sahip çıkan devlet yetkilileri var mı? Radyo televizyon gibi iletişim araçlarından faydalanabiliyorlar mı? Son zamanlarda yetiştirdikleri bir çırak var mı? Kendi ekollerini devam ettirebiliyorlar mı? Üniversitelerde âşık edebiyatı hâlâ teorik olarak mı anlatılıyor? Acaba kaç üniversite, öğrencilerine bu geleneğin temsilcilerini canlı olarak dinletebildi? Günümüzde Anadolu'da geleneksel yapılan kaç âşık bayramı kaldı? Âşıklar senede bir kere yapılan Konya Âşıklar Bayramına çağrılmayı mı beklemekteler? Bu soruları çoğaltmak mümkün, ama sorduğumuz bu soruların cevaplarının birçoğunun olumsuz olması gerçekten acıdır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, sözlü kültür mahsullerimizin birçoğunda olduğu gibi, âşık tarzı şiir geleneğinde de büyük bir gerileme ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıyayız. Bu yok olmayı durdurabilmek ve geleneğin sürdürülebilirliğiyle alakalı olarak önce, yaşayan âşıklara büyük görevler düşmektedir. Onlar

ustalarından görmüş olduğu geleneği sürdürmek yolunda hayat şartları ne olursa olsun, yaşadıkları yerlerde ne kadar yalnız olurlarsa olsunlar son bir kez çırpınıp geleneği kurtarmak yolunda hareket etmelidir.

İkinci olarak, ilim adamlarına görev düşmektedir. Bu geleneğin tarihi geçmişinin eskiliği ve günümüzdeki durumu hakkında idareci ve devlet yetkililerine gerekli bilgileri vermeli ve değişik toplantılarda tespit edilen problemler toplantılarda ve toplantı kitaplarında kalmamaları yolunda girişimler yapılmalı. Üniversite öğrencilerine verilen âşık edebiyatı derslerine kendisini ispat etmiş usta âşıklar çağırılarak ders verdirilmelidir.

Üçüncü olarak, mahalli kurum ve kuruluşların bölgelerinde yaşayan âşıklara sahip çıkmaları gerekmektedir. Onların yapacakları organizasyonlara maddî ve manevî her türlü desteği göstermeleri gerekmektedir. Mahallî radyo, televizyon ve basın yayın organlarında seslerini duyurmalarına imkân sağlanmalıdır. Bu geleneğin temsilcisi olan birçok âşığın ekmeklerini sazlarıyla kazandıkları düşünülecek olursa mahallî idarelerin onlara sahip çıkmasının önemi daha da iyi anlaşılacaktır.

Son olarak devletin, özellikle Kültür Bakanlığı'nın geleneğin sürdürülebilmesi için Anadolu'nun ücre köşelerine dağılmış olan âşıkları tespit ederek onları bir çatı altında toplaması ve kendi içlerinden seçecekleri temsilci ve kurullarla âşıklık geleneği için neler yapılabileceğinin çarelerinin aranması gerekmektedir.

1 Fuat Köprülü, Edebiyat Araştırmaları I, İstanbul 1989, s. 195

2 Reşit Rahmeti Arat, Eski Türk Şiiri, Ankara 1986, s. XI-XXIII.

3 Köprülü, Edebiyat Araştırmaları, s. 57

4 Saim Sakaoğlu, Türk Saz Şiiri Antolojisi (14-21 Yüzyıllar), Ankara 2006, s. 15-16.

5 Saim Sakaoğlu, "Türk Saz Şiiri", Türk Dünyası El Kitabı, III Edebiyat, Ankara 1992, s. 282.

6 Köprülü, Edebiyat Araştırmaları, s. 196-207

7 Şükrü Elçin, "Türkiye'de Halk Edebiyatı" Türk Dünyası El Kitabı, Ankara 1976, s. 525

8 Köprülü, Edebiyat Araştırmaları, s. 212

9 Pertev Naili Boratav, İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, İstanbul 2000, s. 14-18.; Aynı yazar, Halk Edebiyatı Dersleri, İstanbul 2000, s. 92-97

10 Boratav, Antoloji, s. 20-21; Halk Edebiyatı Dersleri, s. 81-91

11 Köprülü, Edebiyat Araştırmaları, s. 173-177

12 Fuat Köprülü, Türk Saz Şairleri, Ankara 1962, s. 18-19 ve aynı yazar, Edebiyat Araştırmaları, s. 170-171

13 Köprülü, Saz Şairleri, s. 25-26

14 Köprülü, Saz Şairleri, s. 27

15 Erman Artun, "Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı" Türkler, C. 2 , Yeni Türkiye Yayınları, s. 593

16 Sakaoğlu, "Ozan, Âşık, Saz Şairi ve Halk Şairi Kavramları Üzerine" III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri I. Genel Konular, Ankara 1986, 247-251.

17 Umay Günay, Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Ankara 1992, s. 11

18 Özkul Çobanoğlu, Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü, Ankara 2000, s. 199

19 Feyzi Halıcı, Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri Güldeste, Ankara 1992, s. 1.

20 Çobanoğlu, a.g.e., s. 197-210

21 Saim Sakaoğlu, "Türk Saz Şiiri", Türk Dili. Türk şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri), S. 445-450, Ocak-Haziran 1989, s. 108

22 “Âşıklık Geleneğinin Geleceğiyle İlgili Düşünceler ve Yapılması Gerekenler”, İletişim Çağında Halk Kùltürleri ve Ozanlığın Geleceği Sempozyumu, 13-14. 10. 2000 ; Milli Folklor, 52, Kış 2001, s. 87-92.

23 Kaya, a.g.b., s. 87-92

24Ali Berat Alptekin, “IV. Âşıklar Şenliğinin Ardından”, Erciyes, 5 (56), Ağustos 1982, s. 14-15.

25 Feyzi Halıcı, a.g.e., s. 619-673

26 Erman Artun, “İletişim Çağında Âşıklık Geleneğinin Geleceği” tukoloji.cu.edu.tr

26 Özkul Çobanoğlu, “Elektronik Kùltür Ortamında Âşık Tarzı Şiir Geleneği Bağlamında Çukurovalı Âşıklar Üzerine Tespitler”, 3. Uluslararası Çukurova Halk Kùltürü Sempozyumu Bildirileri, Adana 1999, s.251-252.

27 Erman Artun, “Günümüzde Yeniden Yapılanan Âşıklık Geleneğinin Sosyo- Kùltürel Boyutu” Emlek Yöresi ve Çevresi Halk Ozanları Sempozyumu Bildirileri. Ankara 1998.